

občanského sdružení

EXULANT

Úvodem

našeho, letos již druhého, celkově pak čtrnáctého věstníku (č.14, 2002/2) Vám všem, vážení bratři a sestry, přinášíme několik zajímavých informací o druhé manželce Jana Amose Komenského, které připravila sestra Jana Kubářová z Prahy:

Dorotka Komenská

„Ženu statečnou kdo nalezne? Je daleko cennější než perly.“ Přísloví 31,10

Vážení bratři, vážené sestry,

ráda bych krátce vzpomenula vzácnou ženu – Dorotku Komenskou (1600-1648), druhou manželku Jana Amose, o níž platí slova autora knihy Přísloví.

Narodila se v rodině seniora Jednoty bratrské a bývalého kazatele v Berlínské kapli Jana Cyrilla. Svůj život spojila s Janem Amosem Komenským v roce 1624 v Brandýse nad Orlicí, kde od r.1621 poskytoval bratřím ochranu Karel st. ze Žerotína. v době velkého pronásledování. V r. 1622 v období epidemie moru zemřela Komenskému spolu s dvěma malými dětmi první manželka Magdalena.

V r. 1628 se celá rodina stěhuje do polského Lešna, kde Komenský učil na bratrské škole. Statečná Dorotka stála světu manželovi věrně po boku až do konce svého života. V těžkých dobách exilu za pobytu v polském Lešně se láskyplně snažila vytvořit mu pokojné zázemí domova a potřebné podmínky pro jeho duchovní a literární práci. Žila téměř nepřetržitě v oddělení a strádání, mnohdy vyčerpána úna-

vou. Na svých bedrech nesla starost o celou rodinu. Při dlouhodobé nepřítomnosti manžela a také během jeho působení ve vzdáleném Elblinku spočívala na ní tíha výchovy čtyř dětí. Manželství trvalo 24 let a ukončil je Dorotčím odchodem na věčnost. Zemřela krátce po posledním stěhování do Lešna 26.8.1648 a zanechala čtyři děti: dospělou Dorotu-Kristinu, dospělou Alžbětu, pětiletou Zuzanu a dvouletého syna Daniele. Oporou J.A.Komenskému se stal Alžbětin manžel Petr Figulus.

Ještě za svého života poznala Dorotka svého zetě Petra Figula, manželka dcery Alžběty a věrného spolupracovníka Jana Amose. Nepoznala již osobně svého vnuka Daniele Adama Jablonského, příštího dvorního kazatele v Berlíně, který předal odkaz původní Jednoty bratrské Obnovené jednotě bratrské v Ochránově a také skryté církvi české reformace doma.

Pravděpodobně Dorotka se snažila zachytit sochař Jiří Horejc na jedné z osmi kovových figurálních plastik znázorňujících výjevy ze života „učitele národů“. Mříž s plastikami se nachází na místě posledního odpočinku J.A. Komenského v holandském Naardenu.

Uvádíme část dopisu, který o smrti manželky Dorotky napsal svému zeti Petru Figulovi J. A. Komenský z Lešna dne 31.srpna 1648:

„Takový je úděl naší smrtelnosti, že na-prosto nevíme, kde koho zastihne jeho osud, a často nastává to, čeho ses nejméně nadáš. Smutný příklad toho na mne právě

došel v vlastní rodině na milované manželce, která mi byla vyrvána ve chvíli, kdy se něčeho takového bylo nejméně obávat. Naše cesta proběhla totiž nikoli nešťasně, myslím-li na samu nemocnou, již horečka začala ustupovat. Ale pro nepřítomnost vyžádaného lékaře, pana Gastona, jsme odkládali podávání léků na odstranění zbytků nemoci. Když už jsme byli na místě, vrátili se příznaky nemoci s takovým náporom, že po maném nasazení všech léků podléhla a vrátila svého ducha Bohu 26. srpna, druhého dne po tom, co jsme sem přišli. Včera byla důstojně pohřbena. Vidíš tedy, že jsem nečekaně navštíven novým křížem, novými starostmi. Co si mám počít? Chvá-li musím jméno toho, který všechny naše záležitosti, řídí podle své dobré vůle, a to, věříme-li jeho slibům, k dobrému právé nám, které se zdá zarmucovat. Jeho jméno buď blahoslaveno na věky!“

Ve vzpomínkách na Dorotku bývá také uváděna píseň „Život náš na světě jen pouť“ složená k pohřbu Doroty Cyrillové-Komenské dne 29.8.1648. Kancelonál 1659.

V tomto věstníku postupně najdete:

- dokončení přednášky O životě a díle Kristiána Davida br. J. Polmy z konference v Praze
- slíbenou přednášku ses. Dr. Hany Marešové O Zelovské češtině, rovněž z loňské konference v Praze
- pozvání na letošní konferenci dne 8. června 2002 do Chodova u Karlových Varů s jejím podrobným programem
- svolání a program naší letošní, v pořadí již 7. váhné hromady, která se uskuteční také 8. června 2002
- další vzpomínky na naše letošní významné jubileum
- několik zajímavých informací
- naše pravidelná sdělení a oznámení včetně vyhlášení sbírky na letošní rok
- část předmluvy z nové knihy E.Štěrlikové Pozvání do Slezska

Druhá část (dokončená) přednášky br. Jiřího Polmy, seniora Ochránovského seniorátu ČCE „O životě a díle Kristiána Davida (17.2.1692 - 3.2.1751)“

Zcela opacnou misijní zkušenost udělal K. David v Grónsku.

Pět měsíců poté, co přistáli první misio-náři na Ostrově svatého Tomáše v Karibské oblasti (13.12.1732), započali bratři Matěj Stach, Kristián Stach a Kristián David misijní práci v Grónsku. Popud k ní dal hrabě Zinzendorf, který se setkal při korunovaci dánského krále Kristiána VI. se dvěma eskymskými chlapci. Přijeli sem s Paulem Egede, jehož otec Hans započal dánskou luterskou misii v Grónsku již v roce 1721. Ale za 10 let práce měl mizivé úspěchy. Eskymská neregovali na evangelium. Zvláště Matěj Stach cítil touhu vypravit se do této nehostinné země a „pro-lomti ledy“ v srdcích Eskymsků. Stejnou touhu měl i F. Böhmsch. Ale místo něj byl poslán K.David. Bratři nejeli založit vlastní misii, ale pomáhat Hansi Egedemu. 19.ledna 1733 se vydali do Kodaně, odtud loď do Grónska, kam se dostali 20.května. Zpočátku pracovali společně s Egedem na stanici Godhaab, třebaže se větroučně v léčebns rozházeli. Egede byl soustředěn na větrouku, bratři na zbožnost srdce.

V červnu bratři postavili první dům a nazvali ho Nový Ochránov. (V r.1983 vyšel na grónské známe s bratrskými trubací.)

S misio-náři se na loď vrátili domů esky-mácký chlapec Karel, který teď zemřel na neštovicce. Během devíti měsíců se velikou rychlostí epidemie neštovic rozšířila po celém západním pobřeží Grónska. Odhadováno počet mrtvých byl asi 2000. Egede i ochránovští bratři zapomněli na teologické rozdíly a spojili své síly k pomoci. Ze svých domovů vytvořili nemocnice, navštívili stovky nemocných a umírajících, pohřbivali mrtvé a vypřávlí o Vzkříšeném Kristu. Jakmile však epidemie ustoupila,

vratili se Eskymáci ke své netečnosti ve věcech víry. Ke konci prvního roku v Gronsku se K. David a Kristián Stach vrátili domů, vystřídali je jiní pracovníci. Ještě dvakrát K. David Gronsko navštívil r. 1747 a 1749. Míse si žádala hodně trpělivosti a sebezapření. Až v r. 1739 bratři mohli pokřtít prvního Eskymáka.

Přes velké obtíže práce pokračovala, vznikaly nové misijní stanice. (V r. 1782 bylo v Novém Ochránově 512 členů, v Lichtenfelsu 374 a v Lichtenau 336 - 1222 členů za 50 let. Práce pokračovala i v 19. st., ale v r. 1900 byla předána dánské luterské misi. Konečná statistika: 6 hlavních stanic, 28 vedlejších stanic, ve 33 školách učilo 31 domorodých učitelů 400 dětí.)

Nyní se vrátíme s K. Davidem do Pobaltí.

V r. 1735 biskup David Nitschmann a v r. 1736 hrabě Zinzendorf navštívili Pobaltí, aby zjistili, jaká práce tu Jednotu bratrskou čeká. Při Zinzendorfově cestě vznikl tzv. "livonský plán", který oznamoval zámer vyslat bratry na pomoc luterským kazatelům. Měli konat biblické hodiny a pastorálně vést členy sboru v menších skupinách k aktivní práci pro sbor. Vykonávání úřadu a vrchní dozor nad touto činností měl však zůstat luterským kazatelům.

V r. 1738 přišel do Pobaltí podruhé K. David, aby zde navázal na své předchozí působení. Náboženské hnutí, které vzešlo z Wolmarshofu, se přímo bouřlivě šířilo. V jedné zprávě K. David napsal: „Do Wolmarshofu přišli lidé z okruhu 10 mil. 500 jsme jich ubytovali, asi 1000 jich muselo spát na tržišti pod širým nebem. Evangelium se šíří celou zemí, bázeň Boží naphila všechny.“ Bratři, kteří sem přišli (do r. 1740 asi 50), si získali srdece místních rolníků svým cílově zaměřeným křesťanstvím, písněmi a především svým laskavým přístupem. Již koncem r. 1739 se scházelo pravidelně ke shromažďování 4000-5000 lidí. Na konci roku 1742 se již

píše o práci mezi 14.000 až 15.000 „nacionály“ - tak byli nazýváni loyšíři a estonští členové ochranovských kroužků. Tento úspěch ochranovské práce však vyvolával i nepřátelství. Podnětem k nepřátelství vlivných kruhů bylo např. založení ochranovského sboru Hora Beránkova (Lammberg) ve Wolmaru 14.4.1742.

I v sousedním Estonsku se rychle šířilo ochranovské hnutí. Dne 25. května 1741 došlo na žádost vrchního luterského faráře v Tallinu ke slavnostnímu ustavení ochranovského sboru na Dómském náměstí. Ale i tady začalo narůstat nepřátelství. Tallinský guvernér vydal nařízení, že v zemi nemá být trpěn žádný přistěhovalec z Ochránova, žádný bratrský zpěvník, ani žádná shromažďování kromě luterských. Přesto právě v té době (1742) staví bratři v estonském Brinkenhoftu sborový dům pro přítele Jednoty. Tuto velkorysou stavbu řídí K. David. Byla to velká dvoupatrová budova a měla sloužit nejen pro shromažďování, ale i jako útluk pro pocesné dělníky a řemeslníky s velikou kuchyní pro společné stravování. K. David napsal 30.4.1742 v dopise biskupu Müllerovi: „Stavba domu dobře pokračuje a náš Spasitel nás chrání od všeho nebezpečí. Brzy bude stavba pod střechou, má 104 oken a 50 pokojů. Moji ruští tesáři a zedníci mě mají rádi a poslouchají mě ve všem.“

Nepřátelství, které se vůči Ochránovi vznášelo, přijela zažehnat hraběnka Zinzendorfová („tatíček“ hrabě byl v Americe) koncem roku 1742. Nepochodila však. Bud' neměla dost diplomatického nadání nebo měli protivníci Jednoty lepší styky. V Petrohradu po jednání s carevnou byla prohlášena dokonce za nežádoucí osobu a označována jako zakladatelka sekty. Zbýval jí pouze útek. Nepsal ani hrabě Zinzendorf příštího roku. Carevna vydala zákaz Jednoty v Pobaltí. A tak Jednota přešla na tzv. "tichý chod". Přes mnohé potíže, jimiž tu práce Bratří prošla, jejich vliv

přinášel plody v celém Pobaltí. V polovině 19. století tu bylo přes 200 modliteben a více než 84.000 těch, kdo patřili ke společenství ochranovských.

I za mořem v Americe zanechal moravský rodák K. David své stopy. V roce 1749 byl ve velké výpravě ochranovských. 12. května přistáli v New Yorku a odtud cestovali do mladáho Bet-hlehemu (založen 1741). K. David pomáhal budovat další osadu v Pensylvánii - nedaleký Nazareth. V následujícím roce se vrátil do Ochránova a tam zemřel 3. února 1751.

V jedné jeho písni zpíváme (BZ 416):

*Hvězdo hvězdo, jsi zář mých cest;
veď ty mne, Kriste, kde můj cíl, říd' můj běh
v mé pouli dnech, buď síla má,
můj štít a díl! Nade mnou ty pro svou práci
svatou stráž svou rozprosiš! Tak mé kroky
dojdu z béd, v město Boží naposled.*

Stalo se. Skončil tékavý život K. Davida ze Zenklaury na Moravě, život Pánem Bohem rozpolhybovaný ve službě Kristově církvi. Z prachu země byl pozvednut k nebeským výšinám. Bylo to před 250 lety.

S mimořádnou pozorností byla na naši konferenci v září 2001 v Praze vyslechnuta tato přednáška Dr. Hany Marešové

O Zelovské češtině

Úvod

Zkoumání jazyka izolovaných enkláv (jazykových ostrovů) může významně přispět např. k doložení některých vývoje starších nářečních znaků, neboť především u těch osad, které existovaly izolované od jazykového vývoje domácího (ať již ze strachu před náboženskou či jinou perzekucí, nebo v důsledku váleč apod.), se udržel český jazyk pouze v té podobě, kterou si s sebou emigranti odnášeli z bývalé vlasti. Další generace se pak učily českou mluvu od svých rodičů, četli jen českou literaturu, kterou si emigranti s sebou přinesli z bývalé vlasti -

tedy jazyk jak mluvený, tak psaný si uchovával některé starobylé prvky, které mezitím na území českého státu podlehy přirozenému vývoji.

Výzkum jazykových ostrovů v zahraničí mimoto umožňuje sledovat vzájemný vztah dvou jazyků, v našem případě dvou jazyků slovanských. Specifikum zelovské osady tkví v tom, že se stala víceméně izolovaným ostrovem uprostřed Polska - tedy v těsném sousedství rovněž západoslovanského jazyka - nepodlehla překvapivě tak snadno asimilaci (přizpůsobení), jak tomu bylo např. v případě střelnských Čechů v Prusku, kteří se ocitli v germánském prostředí. Důvodem nebyly faktory jazykové, nýbrž společenské, přesněji řečeno náboženské, neboť protestantští Čechové udržovali odstup od katolických Poláků, naproti tomu v oblasti Pruska převládalo luterské náboženství, což umožnilo bližší komunikaci obou komunit. K obdobným závěrům docházejí autoři sociologických studií věnovaných problematice mj. zelovské enklávy. Z českých autorů to byla především Iva Heroldová, z polských autorů pak Piotr Wróblewski.

Z dalších autorů, kteří věnovali pozornost mj. i zelovské osadě, jmenujme alespoň E. Šteflovou, B. Vydrn, J. Auertmana, A. Frintu, K. Kořalkovou, J. Trusinu a d. Z polských autorů to byl dále Z. Tobjanski, dále I. Wolaska a W. Kriegseisen. Jazykem nedalekého Kučova se ve svých člancích zabýval prof. K. Dejna, který vydal slovník kučovské češtiny.

Cílem mé práce bylo pokusit se popsat češtinu zelovských emigrantů, vyhodnotit nářeční podobu jazyka vzhledem ke stavu českých nářečí na našem území, a podat tak další z důkazů o možném původu tamních obyvatel. Základ vlastní jazykové analýzy tvořila materiálová databáze nářečních textů.

Z historie Zelova

Město Zelov, ležící asi 40 km od města Lodž, bylo založeno v roce 1802 českými

emigranty z Pruského Slezska. Kolonisté původem z východních a severovýchodních Čech si přinesli vedle jiných řemesel především znalost tkalcovství, které zůstalo typickým zaměřením zelovské a kučovské kolonie. Čeští kolonisté byli svobodnými občany, čímž se lišili od obyvatel sousedních polských venkovských obcí a od celkového společensko-ekonomického uspořádání carského Ruska před rokem 1861, kdy byla zrušena roboty. Každému osadníkovi byla přidělena část orné půdy a číst luk. Převažná část lesní půdy byla až do osmdesátých let 19. století společným majetkem zelovské obce.

Centrem veškerého dění českých obyvatel v zelovské kolonii se stal sbor evangelicko-reformovaný. V roce 1803 osadníci vybrali v Zelově tři tehdejší starší evangelicko-reformovaného sboru a byla jim svěřena funkce starosty obce do doby, nežli bude právoplatně zvolen. Již od počátku založení osady tedy úřad sboru spravoval nejen věci duchovní, ale nalezly mu i kompetence světských úřadů. Po skončení francouzsko-pruské války v roce 1806 byla posunuta hranice a Zelov se přislušností do knížectví varšavského ocitá odtržen od ostatních kolonií v Pruském Slezsku. Po pádu varšavského knížectví v roce 1815 se pak Zelov dostává pod správu ruského cara Alexandra I.

Slinový rozvoj české kolonie v Zelově přitáhl z pruského Slezska další osadníky hlavně z již zmíněného Tábora a Čermína, kteří měli do Zelova nejbližší. Ze Zelova byly dále zakládány další české osady v okolí. Ke kolonii zelovské jsou počítány tyto české obce (které tvořily obvod zelovského evangelicko-reformovaného sboru): Zelůvek, Poždénice, Bujnov, Josefátov, Petronelov, Pavlov, Ignácov s Veronikou, Holendry, Černý Les, Bachofin, Herbertov, Faustynov, Bočánich, Bučkův a nejvzdálenější (cca 30 km) Kučův. V menší míře se čeští emigranti usazovali v osadách Pabianice, Lask. Ze Zelova pochází téměř

celá česká kolonie v Lodži. Žirardové, někteří Češi ze Zelova jsou i ve Varšavě. Část se odstěhovala do tehdejšího Ruska na Volyn nebo na americký kontinent.

Až do druhé světové války byli Češi převážující částí obyvatel Zelova. Na ulicích, v obchodech i fabrikách bylo slyšet především českou mluvu (nářečí). Po roce 1946 se situace změnila. Do Zelova se začali stěhovat Poláci a nyní již tvoří většinu. Dnešní Zelov je už jiný, má 8 000 obyvatel (z toho každý šestnáctý obyvatel je původem Čech), ale je významným průmyslovým střediskem s velkými textilními závody (česká tkalcovská tradice). Přesto, že se město rozvíjí, zachovaly se dodnes památky spjaté s počátky českých dějin města z 19. a 20. století.

Dominantou je kostel cirkve evangelické reformované, který byl uznán za památku, druhým důležitým místem je kámen na počest mistra Jana Husa (z r. 1915), zachovaly se i domy odlišné konstrukce. K památkám patří i úřední knihy, kde jsou uvedena jména a příjmení nově přichozích obyvatel osady napsaná tak, jak se tehdy psala v Čechách.

Do první světové války nebyly styky s českými zeměmi tak intenzivní jako po světové válce druhé. Souvisí to především s reemigrací po skončení války, kdy se řada reemigrantů vrací navštívit své příbuzné na polském území. Do té doby byl styk s českým etnikem na Zelovsku prakticky uzavřen. Mísijní činnost Jednoty bratřské sice už na počátku 20. století navazuje spojení se zelovskou menšinou, avšak plně se rozvíjí teprve po roce 1918. První český farář (Bohumil Radechovský) přichází do Zelova v roce 1909.

Po vyhlášení Polské republiky v roce 1918 došlo ke zrušení privilegií daných českým koloniím v době jejich příchodu a silně polonizační tlak na emigranty, ti proto podávají 21.7.1919 žádost o umožnění reemigrace. To se ovšem podařilo jen malé části, která se usídlila především na

Zářežsku a Lioměřicku. Teprve po druhé světové válce došlo k hromadné reemigraci Čechů do Československé republiky. Potomci se usídlili především v severních a západních Čechách. Na konci roku 1944 přebývalo v Zelově 7 917 osob, z toho 2985 národnosti české. V roce 1945 reemigrovalo do Československa 3500 osob z celé zelovské kolonie - v Zelově a okolí zůstává asi 500 českých rodin. Během války také ubylo obyvatel židovské národnosti (z původních 3500 jich zůstalo několik desítek) a po válce byla odsunuta značná část obyvatel národnosti německé.

Po 2. světové válce však zůstal Zelov jedním z největších středisek české národnosti v Polsku.

Náboženství

Nejdůležitějším prvkem, který provází celou emigrační vlnu a který měl především vliv na duchovní kulturu, společenský a rodinný život kolonistů a v první řadě na pomalejší asimilaci do jinonárodního prostředí, je náboženství exulantů.

Ti, kteří odešli před více než 200 lety do Slezska, zde hledali náboženskou svobodu. Byli to především potomci Jednoty bratřské. Češi tvořili tzv. českou reformovanou církev, která se udržela na Sřtelínsku, Syčovsku a Zelovsku až do dnešní doby. I vnitřní život reformovaných - rodinný a společenský, byl ve srovnání např. s luteránskými příslušnými. Nedělní odpoledne jsou pravidelně zasvěcována rodinné čtení z Bible, postily a zpěvy z kancionálu, stejně jako první svátek vánočních a velikonočních svátků. Tato náboženská výchova se uplatňovala i v českých školách a v kantoriátech, tj. nedělních hodinkách, v nichž se děti učily číst z české Bible, zpívat české duchovní písně, seznamovaly se s historií českého národa a připravovaly ke konfirmaci. Při náboženské výchově byl kladen důraz na znalost písma spojenou s výkladem, ne prostě memorování, ale aktivní schopnost umět hájit svoji víru proti jinověrcům a proti sektám.

Součástí náboženské výchovy exulantů bylo pěstování zpěvu. Kancionály byly vedle biblí často jediným majetkem, který si exulanti odnášeli z Čech do nového domova. V boji o udržení českého jazyka v jiném prostředí sehraja česká duchovní písně důležitou úlohu. Tyto české písně nezůstaly jen v kostelech, ale každou neděli se v rodinách zpívalo z kancionálů.

Endogamie

Jedním z podstatných faktorů uplatňujících se v případech českých exulantů je právě odlišnost náboženského vyznání menšiny od vyznání obyvatelstva jinonárodního prostředí. Čeští exulanti se bránili asimilačnímu tlaku mimo jiné i tím, že okruh sňatků se omezoval jen na příslušníky menšiny (endogamie). Po 1. světové válce dochází např. na Sřtelínsku k většímu počtu smíšených sňatků, zatímco Zelovsko si svou endogamnost udrželo, až na výjimky, prakticky do skončení 2. války. Jedním z důvodů rychlejší asimilace na Sřtelínsku je poměrná názorová příbuznost mezi českými reformovanými a německými luterány, zatímco na udržení endogamie na Zelovsku měl vliv antagonismus mezi Poláky-katolíky a Čechy-evangeliky.

K historii českého jazyka v Zelově

Česká skupina v Zelově a několika okolních vesnicích hovoří česky, do jisté míry převládá i snaha o udržování svého náboženství a kultury - již od počátku se usilovalo o udržení co nejkompaktnějších českých středisek, organizoval se spolkový život, školství a český tisk, budovaly se soukromé české školy, nebo se alespoň dbalo o to, aby několik hodin týdně bylo v cizojazyčných školách věnováno výuce českého jazyka.

U exulantů pomáhala udržet český jazyk čtení z Bible, z Komenského Labyrintu, zpěvy z českých kancionálů a především výchova v rodinách, svépomocí byly vydávány slabikáře a jiné školní knihy v českém jazyce.

Brzy po založení Zelova byla v roce 1807 otevřena první česká škola (Základní škola evangelická), prvním učitelem se stal Fridrich Boecher. V roce 1821 byl položen základní kámen ke stavbě kostela, který byl otevřen 3. - 5. 7. 1825.

Při zahájení byla zpívána česká píseň: "*O radosti nad radostí, Bih nad Oiec od věčnosti, velmi nás zamiloval...*"

Autorem písně byl misijní farář - Polák Alexander Glowacký. Po něm se stal v roce 1830 farářem Polák Jan Moses, který založil kroniku sboru. Od 40. let se rozvíjely české školství i v dalších osadách.

Při bohoslužbách byl užíván *Kancionál*, tj. *knihla žalmův a písní duchovních*, který vyšel v roce 1887 v Sycově. Čerpá z bratrských kancionálů 17. století. V roce 1898 vychází nákladem kazatele Jara Pospíšila v Zelově *Harfa Sionská*, jejíž autorem byl Jan Tuček. Tato sbírka duchovních písní vyšla v r. 1898 ve 2000 nákladu, vytiskla ji knihtiskárna Politiky v Praze.

Od roku 1898 začal v Polsku působit redaktor Bohumil Procházka z Českého Brodu, jehož přednášky o J. Husovi daly podnět k nadále tradičním slavnostem na památku J. Husa v Žyřardově, Lodži i Zelově. Začal spolu se svým bratrem, Karlem Procházkou, vydávat od roku 1900 český měsíčník *Život*. K. Procházka založil české knihtapecství Komenský. Bohumil Procházka vydává v letech 1906 - 1911 v Lodži *Československé listy*, které četli především emigranti v Polsku a na ruské Volyni. Založil český kulturní spolek Betania a svobodně reformovaný sbor Jednota, který měl českonárodní charakter. K tomuto sboru se přidávají i někteří členové církve reformované v Zelově. Kulturní spolek Betania vybudoval v Lodži dům, ve kterém byla čítárna, knihovna a již zmiňované knihtapecství. V roce 1911 Jednota vydává v Lodži *Komenský - kalendář pro český lid na Rusi* - tento kalendář zachycoval výjevy z života Čechů žijících v Polsku a v Rusku. Byl vydáván do první světové války.

Práce spolku se nezaměřovala pouze na Lodž. V Zelově byl v r. 1911 vybudován třípatrový dům, kde byla zbudována mimo jiné i čítárna. Byl zde rovněž založen jeden z nejlepších českých orchestrů, byla organizována amatérská představení, uskutečňovaly se zde některé akce, pořádané místním evangelickým sborem apod. Zelov a Lodž se tak staly největšími českými vydavatelskými a kulturními centry. V r. 1914 byla farářem B. Radechovským založena česká knihovna a čítárna. Zde byly kromě knih k dispozici i časopisy, např. *Československá republika*, *Cesta*, *Kosmické jiskry*, *Rizový palouček*. Z časopisů vydávaných v Československu byly odebrány - *Česko-bratrská jednota*, *Světlo*, *Rozsievac*. Dále to byly časopisy vydávané na americkém kontinentu - *Slavná naděje*, *Hlasatel*.

Po první světové válce byla uzavřena dohoda mezi Polskem a Československem o organizování škol pro české menšiny v Polsku. Školy však tehdy vznikly pouze v Zelově a Velkém Tábore. Škola v Zelově byla nejprve čtyřtřídní, později sedmitřídní. Byla to síce škola polská, ale náboženství se zde vyučovalo český, kromě toho bylo zavedeno povinné vyučování češtině.

Od roku 1933 bylo v Zelově nařízeno vyučování v češtině na obecních školách pro všechny třídy v počtu 16 hodin týdně. Vyučování bylo svěřeno Jaroslavu Fibichovi. Před 2. světovou válkou byl založen spolek Sdružení mládeže, kde se přednášely české básně, pěstoval český zpěv apod.

V roce 1956 vznikla ve Vařšavě Kulturní společnost Čechů a Slováků (Towarzystwo Spoleczno-Kulturne), která začala vydávat měsíčník *Život, kulturně společenský časopis v jazyce českém a slovenském*. Odbor v Zelově čítal 103 členů tohoto spolku a patřil k nejlépe pracujícím v Polsku. V rámci jeho činnosti byla v Zelově také provozována knihovna. Odbor organizoval do poloviny 80. let kurzy českého jazyka, besedy, filmy a výstavy o České republice, byly promítány české

filmy, organizován sbor seniorů. Několikrát Zelov navštívili čeští či slovenští umělci, divadla z Prahy či z Brna, byly pořádány zájezdy do dávné vlasti, do 80. let probíhaly kurzy českého jazyka. Na podzim v r. 1978 kulturní dům Spolku vyhořel a obnoven byl až v roce 1980. V r. 1991 vyhořela zelovská fara evangelického sboru z 19. století, v r. 1993 byla otevřena stavba nová. Na přerušenu tradici však již nebylo navrženo v takové míře jako dříve. Od r. 1982 převzali péči o evangelický-reformovaný sbor Mirosław a Wiera Jelnikovi, kteří zde působí dodnes.

Obecně lze říci, že od poloviny 80. let zůstalo již nemnoho z dvousetleté tradice prvních českých osadníků. Přetrvaly pouze církevní obřady v kostelech evangelicko-reformovaných, kdy jsou některé písně zpívány český.

V letošním roce bylo v Zelově dokončeno zbudování muzea (které bude otevřeno v r. 2002) za významné finanční pomoci českého státu a pod záštitou prezidenta republiky Václava Havla. (Navštívil Zelov při své státní návštěvě v Polsku v r. 1998.) Muzeum má připomínat český a moravský pobělohorský exil.

Společenská funkce českého jazyka v Zelově

Synonymem národnosti bylo často (nejen) v Zelově mezi lidem náboženství - Rus pravoslavný, Polák - katolík, Němec - luterán. Reformované náboženství české skupiny pak pomohlo kolonistům v prvním období udržet si v jinonárodním prostředí výlučnost a samostatnost oproti skupinám Čechů, kteří přestoupili k luterství. To napomáhalo konzervaci jazyka, lidové kultury i k uchování povědomí příslušnosti k českému národu. Působením farářů - buditelů se znovu navázal vztah generací, které se v jinonárodním prostředí narodily, s vlastními předky, i když se dlouhým vývojem tento vztah zredukoval na několik historických momentů - mistr Jan Hus, Jan

Žižka, Jan Amos Komenský, Bílá hora, Růžový palouček.

Zároveň se však uplatňuje asimilační tlak na potomky českých exulantů z polské strany, což se odrazilo v bilingvismu (dvojazyčnosti) příslušníků národnostní menšiny i v jejích vztahu k rodu, mezi nimiž už žijí několik generací. Proto je současně národní povědomí rozporuplné - minulost praotců, která je doposud všeobecně považována předcházejícími generacemi, je zatačována mnohem silnější skutečnosti života v jinonárodním prostředí.

Anna Jerszková, nar. 1899 v Zelově:
Obyvateľstvo máme polské, ale národovost českou. My - jak to povědí - to sme jakoby nic. Bo jak mně někdo poví něco na Čecha, to mě to bolí. A když neudobře povědí o Poláčkovi, to mě taky bolí. Tak mám to na vobou ramenech. Vono se to nepřekuljuje ani na tu ani na vonu stranu. Ale jinak to nepude. Ale že u nás vymizí čeština, to je jako na dlani. Vloni tu byla na návštěvě jedna zelovská z Čech a pojádá: Ale vy taky po česku zapomenete. No já pojídám - horší to bude, jak vy tam zapomenete po česku.

Muž, který plnil v minulosti funkci staršího sboru (T. W., 67, tkadlec), řekl: *Doma především mluvime česky, anebo, pokud potkáme známého Čecha na ulici, tak také. S jinými polsky. Česky se sousědy Čechy, ve sboru, v Kulturě, a jinak polsky.* Žena (W. F., 62 let, barvířka) uvádí proces, který nastal v její rodině - *Na samém počátku, když jsem vychovávala děti, mluvili jsme česky. Teď už mluvime jen polsky. Syn ale učí také své děti česky jen proto, aby zachoval tradici. Dokonce i v původem ryze českých rodinách je jazyk český postupně zastupován polským. Mladá žena (U. K., 33 let, ošetřovatelka): "Česky mluvím někdy doma se sestrou nebo zpívám v kostele. Moje děti česky neumí. (K. L., 70 let, rolnice): Dříve tu všichni mluvili česky, bylo to české místo. Tehdy, když jsou Češi sami, mluví česky,*

ale pokud je třeba jen jeden katolík, tak se mluví polsky.“

Nejmladší generace už většinou mluvou předků nemluví (i když ještě donedávna se udávaly případy, kdy dítě, které začínalo školní docházku, neumělo polsky).

V počátcích Zelova se zde hovořilo česky, česky byly pořizovány i zápisy v matrkách a úředních listinách. Před válkou Židé, Němci i Poláci jako obyvatele Zelova uměli česky.

Po druhé světové válce dochází ke změnám národnostních poměrů v Zelově - došlo k masové reemigraci Čechů do vlasti a k přílivu obyvatelestva polského, což přispělo k dominantnímu postavení Poláků ve společenské struktuře. Znalost polského jazyka se stala nezbytnou a konečnou pro to, aby mohla správně fungovat celá obec v oblasti průmyslové, administrativní a vzdělávací. Postupně se jazyk polský stal rovněž základním nástrojem komunikace představitelů české menšiny v jejich vrstevních kontaktech.

Mladý rolník ze Zelůvka uvádí (B. Z., 36let): *Doma mluvíme polsky. S rodiči mluvíme česky i polsky, ale s babičkou se muselo hovořit pouze česky, neboť by se urazila.*

Český jazyk, omezený pouze na ústní projev, neměl v jazykově příbuzném prostředí naději na dlouhodobé užívání. Absence písemné podoby češtiny, přibuznost s polským jazykem a nutnost užívání polštiny v každodenní komunikaci vedla k poměrně rychlému přejímání polských jazykových jevů z okolního prostředí. Rovněž fakt, že ve stále rostoucí skupině polských obyvatel se objevovala řada těch, kteří se hlásili k víře protestantské, přispěl k rychlejší asimilaci možnosti uzavírání smíšených manželství. Dnes již slouží „zelovská čeština“ jako jazyk komunikace výlučně mezi generací starší. Kromě této generace můžeme v současné době považovat většímu obyvatelestva zelovské

enklávy za pokročile jazykově asimilovanou ve prospěch polštiny.

Původ a současná podoba zelovské mluvy

Předkové zelovských Čechů opustili svoji vlast ve čtyřicátých letech 18.století a usadili se v polském Zelově na počátku 19.stol. Z toho vyplývá, že jazyk, kterým se dorozumívali a který je užíváný obecně jejich potomky, ztratil bezprostřední kontakt s národním jazykem před 250 lety. Jazykové změny, které se uskutečnily, se dočkaly jeho formy i slovní zásoby. Gramatický systém zelovské mluvy se utvářel odlišně od jazyka obecně českého a dialektů českých.

Představitelé zelovské skupiny tvrdí, že mluví po „zelovsku“. Jedna z respondentek (H. J.) uvádí: *My mluvíme po zelovsku - trochu česky, trochu polsky. Jak mluvíme, tak mluvíme - ale se smluvíme.*

Jeden z respondentů (K. A., 55let, rolník, tkadlec) tvrdí: *Pokud jde o český jazyk zelovský a český jazyk v Československu, tak jsou to dvě rozdílné mluvy. My mluvíme starým jazykem českým a tam je nyní jazyk inovovaný. My máme ještě navíc polská slova v tomto našem českém zelovském jazyce.*

Jestliže se shodují mhnění zelovských Čechů o polských vlivech na jazyk, kterým se dorozumívají, potom nedokáží jednoznačně vymezit, v jaké části Čech lidé mluví jazykem podobným nářečí zelovskému. Mezi lidem se udržuje verze o původu emigrace od Litomyšle a Vysokého Mýta. Piotr Wróblewski (1996) také uvádí, že několik respondentů přiznalo podobnost své mluvy s dialektem moravským, který lze nalézt v Československu. Muž (G.K., 70 let, tkadlec), žijící od roku 1932 do 1945 v Československu, řekl: *V Čechách mi říkali, že spíše mluvim moravsky, oni mluvíli trochu jinak, ale rozuměl, to jsme si rozuměli.* Obyvatelka Zelůvka (K.L., 58 let, rolnice), která navštívila v Československu svou sestru,

Československá církev evangelická, Bratrská jednota baptistů a
Občanské sdružení EXULANT

Vás všechny srdečně zvou na

KONFERENCE,

kteřou pravidelně společně pořádají pro připomenutí významných událostí z dějin české náboženské emigrace, života v exilu a návratu potomků pobělohorských exulantů do staronové vlasti. Letošní konference se uskuteční v sobotu dne 8.6.2002 ve sboru Českobratrské církve evangelické v Chodově u Karlových Varů.

V sobotu 8. června 2002

začíná dopolední program v 9.30 hod. a bude obsahovat úvodní bohoslužbu, kterou povede br. Mgr. Radek Matuška, farář sboru ČCE v Chodově u Karlových Varů, přednášku ses. Dr. Edity Šteřilkové, naší historičky „Fridrichův Hradec a letošní exulantská jubilea“, vzpomínky br. faráře Jana Jelínka z Oráčova, stručnou informaci o přípravě oslav v Zelově a pozdravy našich hostů.

V polední přestávce (od 11.45 hod) určené pro rozhovory, setkání a občerstvení se uskuteční i krátká valná hromada sdružení EXULANT. Polední občerstvení bude probíhat obdobně jako při našich jiných akcích. Vezměte si prosíme jídlo s sebou a počítejte s tím, že ve sboru ČCE bude připraven čaj a káva.

Odpolední program bude zahájen ve 13.30 hod a budou do něj zařazeny dvě přednášky týkající se exilu a exulantů na Ukrajině. První, pracovníě nazvanou „Kdy, proč, kam a jak odcházeli v 19. století exulanti ze Zelova“ přednese br. Ing. Alexandr Drbal, ve druhé nám přiblíží „Současnou Bohemku“ br. Daniel Heller, který v Bohemce působil jako jáhen ČCE. Určitě bude čas i na vzpomínky, svědectví a společné písně. Závěrečné bohoslužby povede br. Mgr. Vlastimil Pospíšil, bývalý předseda BJB. Ukončení programu předpokládáme do 16 hod.

Pokud přijedete do Chodova vlakem (trať č.140), půjdete od nádraží dolů z kopce a během 10 až 15 minut se dostanete do sboru ČCE (Dukelských hrdinů 251).

Pokud potřebujete zajistit ubytování, můžete se obrátit na sbor ČCE v Chodově u Karlových Varů, tel. 0168/675284.

V neděli 9. června 2002 bude v Chodově kázat br. synodní senior ČCE Pavel Smetana. Bohoslužby začínají v 9.15 hod. Těšíme se na Vás všechny.

7. VALNOU HROMADU (výroční shromáždění),

kteřá se uskuteční v sobotu 8. června 2002 ve sportu ČCE v Chodově u Karlových Varů (Dukelských hrdinů 251) od 12.30 do 13.15 hod s tímto programem:

1. Ustavení valné hromady (prezence, volby zapisovatele a ověřovatele zápisu).
2. Zpráva o činnosti sdružení za uplynulé období.
3. Zpráva o hospodaření sdružení.
4. Zpráva revizní komise.
5. Volby výboru sdružení a jeho náhradníků, předsedy sdružení a revizní komise.
6. Informace o připravovaných akcích sdružení.
7. Diskuse, návrhy.
8. Usnesení valné hromady.

Podle stanov je valná hromada nejvyšším orgánem sdružení a je usnášeni schopná za jakéhokoliv počtu přítomných. Je však možné, abyste písemně zmocnili jiné členy sdružení k zastupování. Připravte si, prosíme, podněty pro naši další činnost a své návrhy na usnesení valné hromady.

Vybrané body ze zprávy o činnosti sdružení v uplynulém období

6. valná hromada našeho sdružení se uskutečnila dne 8. září 2001 v Praze. V meziodobí pokračovala činnost sdružení v několika oblastech. Byla ukončena putovní výstava „Každodenní život v Zelově do druhé světové války“ (poslední její verze byla právě 8.9.2001 v Praze), pokračovala distribuce knihy Dr.E.Šteřilkové Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století a příprava několika projektů určených pro podporu činnosti sdružení. Hlavní pozornost se nyní zaměřuje na přípravu oslav 200. výročí Zelova. Členové a sympatizanti sdružení byli o činnosti informováni dopisy, pozvánkami a věstníky.

Výbor sdružení pracuje v tomto složení: ThMgr.Pavel Smetana, synodní senior ČCE, Ing.Dobroslav Stehlík, kazatel BJB v Žatci, ThMgr.Vlastimil Pospíšil z Brna, Ing.Alexander Dřbal z Prahy, Doc.Ing.Karel Matějka, CSc. z Prahy (předseda sdružení) a MTh. Karel Matějka jr. z Prahy (jednatel). S vyborem úzce spolupracuje ses. Alena Zikmundová z Prahy. Náhradníky výboru jsou: Dr.Jan Bistranin z Liberce, Jana Kubáňová z Prahy, Jiří Polna ze Železného Brodu, Mgr. Hana Marešová z Olomouce a Robert Matala z Plané u Mariánských Lázní. Revizní komise pracuje ve složení: Kvetoslava Klimešová ze Záběteha na Moravě a Petr Červinský z Třebívlic.

Vítáme všechny, kterým to místo konání a termín jednání umožňují.

řiká: Oni nás počítají mezi Moravany, když tam jezdíme. Oni říkají - a, paní jede z Moravy!

Většina původních obyvatel Zelova přišla z emigrantských osad v Pruskem Slezsku. Podle dosavadních výzkumů těchto osad se všichni autoři shodují na tom, že jde o nářečí, kterým se mluví ve východních Čechách.

Nářečí zelovské ve srovnání s nářečnými českými

Na základě vymezených rysů, spojitých nářečí zelovské se skupinou dialektů českých v užším smyslu a hanáckých, je možno říci, že nářečí zelovské nepatří svým původem na území dialektů lašských. Výčet uvedených shodných jevů s českými dialekty v užším smyslu nemusí jednoznačně svědčit o tom, že zelovská mluva nepatřila mezi dialekty hanácké, neboť některé uvedené jevy se vyskytují v západnější části těchto dialektů (výslownost *sxhromáždění* místo *shro-*).

V rámci srovnání jednotlivých nářečnic podskupin českých nářečí v užším smyslu lze jednoznačně říci, že zelovská mluva vykazuje všechny základní znaky nářečí severovýchodočeských. Jedinou výjimkou je tvar ak. pl. m. živ.: *vidím páni, xlapu, mužů, x pány*, který se zde objevuje živem polštiny.

Pozn.: Nebyl však zaznamenán okrajový jev: tzv. zřetla Jotace po reňicích (ě > e) - tedy podoby: *peť, hrábe, pětrná, bežel, mesio, verřil* (pozástarek tzv. petáckého nářečí na východním litomyšlsku) - podle předpokladu, že zelované pocházeli z oblasti Litomyšle, by se tento jev zde vyskytovat měl.

Územní vymezení původní nářeční oblasti

Na základě popsaných jevů, které se v zelovské mluvě vyskytují (např. výslownost *sxromáždění*, podoby *brátrůj* místo *brátrovi* atd.), bylo možno vymezit přesnější území, ze kterého původní exulanti vyšli do Pruského Slezska.

Jednotlivé jevy umožnily určení tzv. *nářečnic izoglos* - výskyt určitého jevu - např. výslownost *laf/(l)ice* místo *lawice* se objevuje na území směrem od Náchodska kolem Rychnova n. Kněžnou, Žamberka až k bývalé česko-moravské zemské hranici, na západ pak za Vysoké Mýto a na jih k Poličce a za ni - takže tento jev nám zmenší území. Z dalších jevů to byla např. výslownost *prauda* místo *pravda*, oni prosej místo oni prosí, *kamedná* místo *kamenná*, *yona* místo *ona* atd.

Výskyt všech vymezených nářečnic izoglos se objevuje zhruba v prostoru Choceň, Ústí nad Orlicí, Litomyšl, Polička. Výskyt alespoň tří nářečnic izoglos rozšiřuje daný prostor o oblast kolem Vysokého Mýta a České Třebové. Můžeme tedy předpokládat, že základem pro zelovskou mluvu byl severovýchodočeský dialekt nacházející se přibližně v prostoru: bývalá česko - moravská hranice - Ústí nad Orlicí - Choceň - Vysoké Mýto - Polička - bývalá česko-moravská hranice.

Naši letošní jubilanťi

Nyní přinášíme u příležitosti devadesátých narozenin bratra faráře Jana Jelínka tři vzpomínky Mají nám, kromě života a práce našeho významného jubilanťa, připomenout i průřez velkými proměnami času, ve kterých žil.

První příspěvek, který připravila PhDr. Miloslava Žáková, CSc., pod názvem Trojí výročí bratra faráře Jana Jelínka, se převážně týká činnosti jubilanťa na Ukrajině.

Letošní rok je pro nás, kteří známe bratra faráře Jana Jelínka, mimořádně významný. Jedním z důvodů, je fakt, že bratr Jan se právě v těchto dnech dožívá v plné aktivitě a svěžesti devadesát let a to je příležitostí připomenout si jeho neobyčejný život.

Narodili se 19. května 1912 v polském Zelově jako potomek českých exulantů. Jeho život se nevyvíjel právě jednoduše. Byli mu dva roky, když jeho otec musel narukovat do ruské carské armády. Zelovem tehdy procházela německo-ruská fronta a malý Jan spolu s maminkou, babičkou a dědečkem nacházel před ní útočisté v kosile. K dědečkovi tehdy velmi přimnul, a tak když se dědeček s babičkou odstěhovali po válce zpět do vlasti svých předků, vypravil se třináctiletý Jan „načerno“ za nimi. Prožil u nich dva roky.

Po návratu domů nastoupil pamáctiletý Jan do zaměstnání u místní české firmy Jan Slama a záhy dostal na starost veškeré účelnictví. Byl velmi zvidavý, nesmírně rád četl a toužil se dále vzdělávat. Matka ho v tom podporovala. V Zelově však nebyla střední škola, a proto využil možnosti studia na Misijské škole v Olomouci. Nastoupil tam v necelých devatenácti letech a za čtyři roky strávené na této škole se mu, jak sám říká, otevřel celý svět. Vrátil se však domů a za nějaký čas dostal nabídku řídit firmu, ve které dříve pracoval a která se mezitím rozrostla v továrnu. Asi po půldruhem roce obdržel dopis z Volyně s nabídkou kazatelešského místa v českém evangelickém sboru. V této části Ukrajiny, která po první světové válce připadla Polsku, žilo v té době téměř 40 tisíc Čechů a mezi nimi mnoho evangelíků. Jan se několik měsíců rozmyšlel, ale když se nabídku opakovala, rozhodl se na Volyni odejít.

Psál se rok 1937 a bratr Jan Jelínek se stal kazatelem v největším volynském evangelickém sboru v českém Kupičově. Tato událost se stala významným mezníkem v jeho životě a stojí za připomenutí jako druhé letošní výročí. Sice mu bylo dopřáno prožít v Kupičově pouhých sedm let, ale přimnul k němu jako ke svému domovu. Po letech o něm napsal: „Městečko mezi lesy, český Kupičove, daleko od státních silnic i vlakových spojů, těšil jsem se, že budeš mým domovem...“ Za těch několik let vykonal pro Kupičov tolik dobrého, že dodnes zůstává mezi námi, kupičovskými rodáky, a nejen evangelíky, osobnosti váženou a milovanou. Patřím k jednomu z „jeho dětí“, jak nazývá ty, které vychovával od nedělní školy, ale podobně se o něm vyjádřili jiní kupičovští rodák, katolík, ve Zpravodaji Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel. Bratr Jelínek totiž prospěl celému Kupičovu především tím, že se mu podařilo usmířit do té doby znesvářené katolíky a evangelíky. Přišel do Kupičova před ukončením stavby evangelického kostela. Na podzim roku 1938 se připravovalo jeho slavnostní otevření, ale „kterýsi nemoudrý místní občan,“ jak později napsal bratr Jelínek, „spolu s náčelníkem polské policie, intervenovali na okrese v Kovelu, aby evangelíkům tuto velkou slavnost překazili.“ Těsně před slavností skutečně tento nesmyslný zákaz přišel. Slavnost se mohla konat až za dva týdny, a to jen za přítomnosti místních věřících, bez účasti představitelů církve a hostů z jiných sborů.

Přes tuto smutnou zkušenost dokázal bratr kazatel Jelínek pomocí vytvořit takovou atmosféru v obci, že došlo k již zmíněnému smíření. Podle vlastních slov, která podpořil i mnoha skutky, nedělal rozdíly mezi lidmi různých vyznání či národností. Vždy mu záleželo pouze na tom, jaký je to člověk. A když někdo potřeboval pomoc, viděl v něm jen člověka, kterému musí pomoci. Za války se proto fara stala útočištěm mnoha pronásledovaných a někteří ji vděčí doslova za svůj život.

V té době již bratr Jan nebyl sám. V roce 1942 si ze Zdobunova přivezl půvabnou a milou sestru Annu, se kterou se oženil. Jsou spolu již šedesát let, což je letošní třetí výročí. Sestra Anna mu byla nevinnou pomocnicí. Spolu zachránili před jistou smrtí těžce raněného Poláka, ale také ukrajinskou rodinu pronásledovanou ban-

derovci a mnoho jiných, i když sami často byli ve smrtelném nebezpečí. Bratr Jelínek však věřil, že jsou pod ochrannou Boží a že „člověk zůstane na světě, aby vykonal to, co má ještě vykonal, i když kolem hlají třeba granáty“.

Bratr Jan Jelínek patřil k těm, kteří měli u ostatních obyvatel obce mimořádnou autoritu, a proto byl vždy mezi těmi, kteří vedli „diplomatické“ jednání s představiteli různých „vlád“, které se v Kupičově po vypuknutí války střídaly. Logicky byl také členem delegace, která se v roce 1944 vypravila za blížící se frontu, aby nabídla velení Československé vojenské jednotky dobrovolný vstup Kupičovských do jejich řad. Cestou se nakazil bránitím tyfem, ale po uzdravení nastoupil i s manželkou do armády. „Jako farář jsem dělal zbrojního distrojinika,“ říká. „Nejhorší to bylo v Karpatech, u Dukly padlo nesmírně mnoho našich lidí. Prožíval jsem to hrozně těžce.“

Po válce se manželé Jelínkovi usadili v Oráčově u Rakovníka a bratr Jan se znovu věnoval službě Bohu i lidem. Avšak ani potom mu nenasatly „zlaté časy“. Na začátku 50. let byl požádán, aby pomáhal zakládat JZD. Odpověděl, že to není jeho věc. Nato byl několikrát vyšetřován StB a byla mu nabídnuta i „spolupráce“. Když odmítl, několik let byl sledován a nakonec v roce 1957 uvězněn. Přestože ho neměli z čeho usvědčit, odsoudili ho na dva roky. Při práci v dole utrpěl těžký úraz páteře. Po propuštění pracoval dlouhá léta jako dělník, ale nikdy si na svůj osud nestěžoval. Nyní, kdy již řadu let může opět svobodně kázat, o sobě říká: „Jsem velice spokojený člověk, jen politika mě trochu zlobí.“ Ve svých téměř devadesáti letech ještě často vystoupí na kazatelnu, a nejen to. Oráčovskému kostelu je letos sto let a bratr Jan Jelínek rozhodl, že si zaslouží, aby byl kompletně zrenovován. K nepatrnému státnímu příspěvku přidal své úspory a od loňského léta osobně řídí všechny stavební práce. Na Svatodušní neděli

19. května 2002 bude kostel za účasti bratra synodního seniora Pavla Smetany znovu slavnostně otevřen. Pro nás „děti“ to bude vzácná příležitost připomenout si i trojí osobní výročí bratra faráře Jana Jelínka. Neboť celý život „byl to muž bezúhonný a přímý, bál se Boha a vysířhal se zlého.“ (Job 1, 1).

Druhý příspěvek, připravený jako „otevřený dopis“ napsala sestra Mira Blažková. Ručně psaný dopis posíláme br. J. Jelínkovi spolu s tímto věstníkem.

Milý Jendo,
dostala jsem moc těžký úkol - napsat o Tobě krátký článek do našeho věstníku. Prý Tě dobře znám, tak to bude jednoduché. Jak ale napsat krátký článek o člověku, jehož každý rok života vydá téměř na roman?

Vím, že Tvým velkým životním vzorem byl náš společný dědeček Josef Jersák, zelovský rodák a velmi šcťelý básník. Vždyť celý život tvrdíš, že jsi sice Jelínek, ale životním postojem, povahou a srdcem jsi Jersák. Něco na tom bude. Po otci jsi zdědil lásku ke knihám, ale po mamince (tetě Karolíně) máš to nejceněnější - zodpovědnost, vztah k práci a lásku k bližním.

Kolik odvahy bylo zapotřebí, když jsi za války v Kupičově zachraňoval pronásledované před německými nebo banderovskými vojáky. Pak přišla léta v armádě a vytoužený návrat do země otců. A konečně první farnost.

Podbořany - Oráčov - Valeč. Kolik kilometrů jsi našlapal pěšky za svými svěřenými ovečkami. Záhá služba Ti nepřišla příliš těžká. Byl jsi horlivým kazatelem a nositelem zvěsti o našem Spasiteli Ježíši Kristu. Jenže takový duchovní byl v té době překážkou v šíření tehdejší ideologie marxismu-leninismu. A tak padlo rozhodnutí - uklidíme ho co nejhlouběji, nejlépe do uranových dolů. Jenže Pán Bůh byl i tam s Tebou. Po létech

otrocké práce jsi se nesměl vrátit domů – v Oráčově jsi měl zakázaný pobyt. V době, kdy už opět nakrátko svírala naděje svobody, jsi přemýšlel, jak zachránit před devastací oráčovský kostel. Oprava, se povedla.

A nyní, téměř v patriarchálním věku, jsi zorganizoval další generální opravu kostela a značnou část nákladů jsi nesl z vlastních úspor.

Tento rok je vsuknutku jubilejní. Kostelu bude 100 let, Tobě 90 a s Aničkou jdete společně životem 60 roků.

Moc se těším na naše shledání u Vás, na šálek dobrého čaje od Aninky a doufám, že Tvé paměti jsou již připraveny do tisku.

Pán Bůh Vás oba opatruj.

Zdraví Tě Tvoje sestřenic Mira Blažková.

Třetím příspěvkem jsou vzpomínky br. Vlastimila Pospíšila, které ho k bratru farář Janu Jelínkovi vážou.

Když jsem se poprvé setkal s bratrem farářem Janem Jelínkem, nebylo mi ještě ani patnáct let. Pamatuji si, jak chodil v důstojnické uniformě Svobodovy armády. V uniformě tehdy byla i jeho manželka. V tu dobu jsme byli čerstvými přístěhovanci z Polska. Bydlet jsme v pohraničí v Albeřicích na Žluticku. Záhý, co jsme se sem nastěhovali, Jan Jelínek vyhledával a mapoval zeľovské přístěhovalce na Podbořansku a Žluticku. Kde jen mohl, konal mezi nimi shromáždění. A tak se duchovně, ale nejenom duchovně, staral o rozprýlené „stádece“ Zelováků. Nepravdivěné shromáždění také bývalo i u nás v domě. Spolu s ním jsem jezdil do Luk, do Radošova a dalších vesnic, kde konal shromáždění, zpravidla v obecné škole a kde nebyla škola, shromáždění se konalo v rodině. Někdy jsme jeli do shromáždění vozem, ale častěji jsme chodili pěšky. Nezapomenutelné chvíle jsme prožívali, když jsme se večer vraceli ze shromáždění. Obloha byla ozářena hvězdami a my na polní cestě se zastavili, dívali se na oblohu,

zdvihli ruce k nebi. Nikdo z lidí nás neslyšel, jenom Pán Bůh, který stál blízko nás. A když jsme Pánu Bohu za den zašly poděkovali, to jsme už nešli, byli jsme unášeni jakýmisi „vánkem“ Duchů. Naše nohy jakoby se nedotýkaly země.

Jednou před nedělním odpoledním shromážděním ve Velkém Hlavákově, v obecní škole, se mne bratr farář zepal. „Vlastiku, jsi již po obědě?“ Nato jsem mu řekl: „Ne, nejsem, ale to nevádi.“ Ale on mi řekl: „Já vadí. Když je žaludek prázdný, špatně se poslouchá. Jdi domů a najez se“. A já chtěl nechtě, musel jít tři kilometry domů a vzdát se jeho kázání. Přišel jsem o kázání, která se mi vždycky líbila. Jeden text, na který kázal, si pamatuji dodnes: „Nechlub se dnem zítřejším...“ Bylo to kázání tehdy velmi aktuální, snad i proto si na ně dodnes pamatuji.

Bratr farář Jan Jelínek si uměl získávat děti, uměl si s nimi hrát. Ještě, když to bylo politicky možné, svolal sborový tábor „lidu“, děti, mládež, ale i rodiče na kopec u Velkého Hlavákově a tam jsme si hráli. Měli jsme vyvěšenou československou státní vlajku. Nezapomenutelný zážitek. Když šel učít do školy náboženství, často před školou si s dětmi zahrál kopanou, nebo jinou hru, kterou si děti zrovna hrály. Byl jeden z nich. A děti ho ve škole, při vyučování náboženství, poslouchaly. Ale jeho aktivita se znelibila komunistickému režimu natolik, že proti němu vyasili „meč“.

Nejen, že jsem ho doprovázel na bohoslužby po různých vesnicích, ale také i na soudní líčení. U soudu jsem byl i jako jeho svědek. Po prvé to bylo v Podbořanech, líčení byla veřejná, tak jsem mohl být přítomen každému jeho přelíčení. Jednou bylo soudní líčení na kraji v Karlových Varech i na tomto soudním líčení jsem byl. Již v mládí jsem poznal špinavost, falešná obviňování lidí, kteří se znelibili komunistickému režimu. Nejvíce se „vozili“ po farářích. Těch podnětů, aby byli obviňo-

váni a souzeni bylo bezpočet! Advokát, který bratra far. Jelínka zastupoval, byl velice znalý věci a dobře zastupoval a obhajoval, ale proti komunistické soudní mašinérii snad nebyl žádný obhájce, který by obvinil nevinného, jenž byl předem určen k odsouzení. A tak ani br. far. Jan Jelínek vězení neunikl a nepomohlo mu ani to, že byl důstojníkem ve Svobodové armádě. Jako student teologie jsem v jeho prospěch „intervenoval“ u prof. J.L.Hromádky a prof. M.Biče, ale oni byli malí páni na to, aby mohli v tom cokoliv učinit. Oba mne laskavě vyslechli. Případ bratra Jana Jelínka dobře znal zejména prof. Dr.M.Bič.

Když br.far.J.Jelínek byl propuštěn z vězení, nesměl se vrátit do svého bydliště v Oráčově. Několik roků zůstal v Praze a tam pracoval. V Praze jsme se spolu scházeli u sestry Marie Kratochvílové, která mu poskytla bydlení. Když on nesměl do Oráčova, jeho manželka jezdila za ním do Prahy. Obdivoval jsem u něho statečnost, která se projevovala i v tom, že na lidi, kteří mu ublížili nezahořkl. Zachoval se jako vsuknutka duchovní osobnost. Neopřestal věřit i očekávat, že se jednou vrátí do duchovenské služby své církve. Později sloužil jak jen mohl. Miloval svou církev i svůj podbořanský sbor se všemi jeho stanicemi, Valeč, Oráčov. Miloval „svůj“ kostel v Oráčově a kolik jen péče mu věnoval! Péči o něj si vzal za vlastní povinnost. Snad, ba určitě, nikdo nevěnoval na údržbu a opravy tohoto milého oráčovského kostela tolik finančních prostředků, jako on.

Devadesát let není málo, jsou i takoví lidé, kteří se dožijí i více roků, ale těch není mnoho, většina se dožívá mnohem, mnohem méně let. Bratr Jan Jelínek patří do té první skupiny. Ovšem jeho myšlení, jeho duch těmto rokům nenasvědčují. Prošel mnohými nesnadnými a těžkými úseky svého života, jako voják v II. světové válce, jako vězeň komunistického

režimu a pak, ač na svobodě, přece jako občan druhé kategorie. Mnohokrát musel slyšet od úřadů: „Nesmíte, není vám dovoleno, jste nepřítel | socialismu...“ Avšak nezanevřel na lidi. Sloužil bez rozdílu, kdykoliv mu jen byla dána možnost. Je radostným vyznavačem, že Ježíš Kristus je jeho Pán a Spasitel. Je šťasten, že se mohl dožít i jiné doby, doby za jakou bojoval i ve vojenské uniformě po čase druhé světové války. Společal a společná na Pána Boha. Nenapadaly ho myšlenky: „Kdyby byl Bůh, to by mne nemohlo postihnout to, co mne po několik desítek let pronásledovalo“. Bůh se v jeho životě mnohokrát oslavil. Mnohým lidem poslouchal na cestu vítý, mezi ně také patřím i já.

Ze Zelova jsme dostali kopii zápisu o narození br. J.Jelínka v matrice a také jeho rodokmen, který zelovští pro něj připravili a v sobotu 4.5.2002 mu osobně předali.

Bratr farář Vilém Hovorka z Kraslic, který letos rovněž oslaví 90. narozeniny, nám poslal několik svých básní a článků o své práci. Jednu jeho básně teď uveřejňujeme.

Milovaná Synodní rado!

Díky Páně svatě službě
Jsem podroben velké tužbě:
Spíš po hodnocení
Než po odměnění.

Já ji cítím v sobě
Dřív, než budu v hrobě:
Že se tady ujistíme,
Že všichni jsme v srdci Páně.

Proto po Vás vrouceně toužím!
Jako Vy, církví Jeho sloužím
A On všechněch nás
V každý Jeho čas vede

Ke svým svatým monumentům
Zanechaným nám i našim očům,
Abychom se spolu znali
Již zde a teprv nečekali,
Až nás náš Spasitel seznámí!

Proto seznamme se již zde
A budme sobě blízcí láskou,
Především pak jeho spásou!
Je mi hodně smutno,
Že my nechápeme ono „nutho“
Sobě být co neblíží!

Jen považte: 52 roků přešlo,
Než i ke mně čestně došlo
Čestně občanství EXULANTAI!
Po 40 letech sužování antikristem
Jedy podvodnými-nezdařenými
Pod ochranou Nejvyššího,
Mně ochraňujícího!
Mně ovšem jde o plnění příkazu Jeho:
„Budete zde dělat ráj

s pamětí, že sem patří i náš kraj!
Proto děláme tvrdě, v síle jeho hrdě.
Lid náš stále učím Jeho moudrosti,
Aby měli správně dosti.

Jen mi je záhadný a divný
K tomu církví vzťah:
Jako bych byl větroplach,
Který buďi strach, pohrdání

A práce rukou neuznání
Ač naše vlast čeka

Na homo sapiens, moudrého člověka.

Proto přání mám-tužbu

Pro apoštolskou službu:

Vzájemného seznamování,
Bratrského milování,

Touhou nepohrdání,
Rozdílu líkvidování!

Jako milovaných všech

Vás zvu do prosítědi Božích útěch,
Které návštěvníků nezklamaly.

Proto všichni za mě

Až nadšeně děkovali!

Když pomyslím, že naše seznamování
By mělo nastat, až tam, kde tvář i tvář

Seznámit má Pán, tak bojím se Jeho
otázky:

Proč jste se neznali,

Proč jste malým pohrdali?
Proč jste vážné nevzali pokyn:
Služte všem, služte všim?
Nelze sloužit lenošeniemi!

Náš Pán Ježíš Kristus nebyl zde na
dovolené, ani na rekreaci.

Konal různou práci!

On je náš vzor vztahů k práci!

Vzor všude dobru všemu Věčný Vládeci!

On zlo krotí s monumentu kříže svého

K oslavení monumentu vítězného:

Života věčného – vzkříšeného!

Jsem 87 roků starý a churavý.

Proto Vás všech zvu

Dřív než v Pánu usnu

Ke společnému zajásání:

Halelujah-hosana pro svatého Pána!

To je důležité umění!

Je to Pánem zkulturnění!

Svatým Duchem utvrzení-zachování!

Moje pozvání má platit všem a všude!

Snad jen chvíle k tomu zbude?!

V tom je první bod Páně zaslíbení:

„Co oko nevidalo, ...“

V Kraslicích dne 5.12.1999

Vilém Hovorčka

Je pozoruhodné, kolik různých ocenění a
uznání br. Vilém Hovorčka za svou práci
obdržel. Na jeho zahradu se jezdí dvat
odborníci z mnohých botanických zahrad.
U samoroští, které v zahradě vystavuje,
má různé veršičky a glosy. Jako příklad
uvádíme verše u samoroští Ruka a Pařez

RUKA

O dravé ruce platí: davaj czaasy, davaj
csasy!

O ruce pracovitě je říkání,
Že přinaší požehání.

O Božích rukou víme,

Že přibité ke kříži v mukách

Se pro lidskou spásu daly,

Co svrchnovaná obětí dokonaly.

PAŘEZ

Tento pařez je bez žití síli!

Ale pařez z rodu Izai ožil.

Všechno oživil Pán Ježíš Kristus,
Který nás smířil.

Zprávy a informace

Dne 17. března 2002 se ve sboru ČCE v
Praze 2 Vinohrady konala sborová neděle
s obědem, věnovaná Bohemce. Zúčastnili
se jí kromě členů sboru také bohemští a
jejich příbuzní: Ing. Alexandr Drbal s de-
rou Lýdií, Marie Druzjaková, r. Pluhá-
řová, s manželem Vjačeslavem Druzjakou,
Ludvík Hart s manželkou Světlanou
Hartovou, synem Pavlem a dcerkou
Alexandrou, Ludmila Kolesníčková, r.
Svobodová, Vilém Petrák s manželkou
Ludmilou Petrakovou, Viktor Pujman s
manželkou Ludmilou Pujmanovou a
dcerky Aničkou a Táníčkou, Ludvík
Schwarz s manželkou Věrou Schwarz-
ovou, r. Andřovou, synem Valerijem,
dcerami Snižanou Brucovou, r. Schwarz-
ovou, a její dcerkou Kadlinkou a dcerou
Alenou Schwarzovou a jejím manželem
Oleksijem Bondarem. S referátem *Čeští
evangelisti exulanti a jejich potomci na
Utrajině* vystoupil Ing. Alexandr Drbal.
Pak si přítomní prohlédli malou výstavu o
dějinách Bohemky a ochutnali bohemské
knedlíčky s kuřecím masem a okurkou,
které nachystala Věra Schwarzová a její
dcery při pomoci celé rodiny. Po skončení
oběda se konala ustavující schůze Sdružení
Čechů z Bohemky a jejich přátel jako
sekcce Občanského sdružení Exulant při
sboru ČCE Praha 2-Vinohrady. Na schůzi
kromě bohemských byli přítomní farář
Martin Zikmund, kurátor Ing. Aleš Laich-
ter, Alena Zikmundová, Jan Zahradniček.
Po úvodním slovu Ing. Alexandra Drbala
se přihlásili bohemští za členy sdružení
Exulant a pak založili výše uvedenou
sekcce. Jejím předsedou byl na první období
zvolen Ing. Alexandr Drbal, tajemníkem
Jan Zahradniček.

Knihna Dr.E.Štětřkové Běh Života
českých emigrantů v 18. století v Berlíně,
určená „pro všechny exulanty“, je stále ještě
k dispozici. Vydání knihy významně
podpořil česko-německý Fond budoucnosti.

Zjištěním o ni sdělujeme, že je možné
tuto knihu objednat na adrese sdružení.
Objednávku je nejlépe adresovat k rukám
ses. Aleny Zikmundové, adresa sdružení
nebo e-mail: av.zikmundovi@seznam.cz.
Členové a sympatizanti našeho sdružení
mohou tuto knihu získat za sníženou cenu
250,- Kč + poštovné. Spolu s knihami pak
zasíláme složenku k proplacení.

Za 350,- Kč je možné tuto knihu zakoupit
v prodějně evangelického nakladatelství
KALICH v Jungmannově 9, Praha 1.

Připomínáme možnost zakoupení i další
knihy Dr. Edity Štětřkové exulantech,
vydané v roce 2001 v nakladatelství Kalich.
Jmenuje se *Pozvání do Slezska* a je možné
si ji objednat nebo zakoupit v prodějně
KALICH v Praze (její cena je 480 Kč).

Nakladatelství KALICH nás informova-
lo, že má již na tento rok v edičním plánu
knihu Edity Štětřkové ZÉLOW (Česká
exulantská obec v Polsku). Jedná se o další
z obsáhlých prací věnovaných dějinám
české náboženské emigrace. Renomovaná
historička podává dějiny Zelova z exu-
lantského, českého pohledu, jak je umož-
ňuje především farní archiv místního
evangelického reformovaného sboru, sbír-
ky zelovských rodáků a dosavadní polská
literatura. Součástí knihy jsou seznamy ro-
din, které přišly do Zelova před r. 1820,
seznamy zelovských farářů, kazatelů, star-
ších a kantorů, jakož i seznamy českých
rodin v Zelově v roce 1945. O vydání
knihy a možnostech jejího získání vás
budeme informovat.

Poděkování za vaše příspěvky a vyhlášení
sbírky na rok 2002

Chceme poděkovat Vám všem, kteří
přispíváte na naši činnost. Protože
dostáváme hodně žádostí, abychom opět
vložili do věstního složenku, činíme tak.
Systém plateb, tak jak je Českou poštou
organizován, nám sice umožňuje získat
jména plátců až s poměrně delším časovým

odstupem, ale i tak máme o nich přesnou evidenci. Přispět na naši činnost je možné i bankovním převodem, naše bankovní spojení je Česká spořitelna a.s., Lodžská 598, Praha 8, číslo účtu: 0209898309/0800. Složenky nyní budeme posílat vždy jedenkrát ročně (ve větštině).

Rozhodně tedy nezapomínejte:

Podle svých možností přijet v sobotu 8. června 2002 na naši letošní konferenci a valnou hromadu ve sportu ČCE v Chodově u Karlových Varů.

Pokud jste tak ještě neučinili, objednat si nebo při návštěvě Prahy si zakoupit knihu **Běh života českých emigrantů v 18. století v Berlíně a knihu Pozvání do Slezska.**

Na Svátodušní neděli 19. května 2002 přijet do **Oráčova**, kde bude doprovodně připomenuto **jubilum br. emeritního faráře Jana Jelínka**. Začátek doprovodních bohoslužeb s VP je v 10.00 hod (káže br. synodní senior ČCE Mgr. Pavel Smetana) odpolední vzpomínkové shromáždění začíná ve 13.30 hod. Všichni, kteří můžete přijet, jste vítáni.

Trvá možnost zúčastnit se setkání křesťanů čtyř národů, (koná se od 31.5. do 2.6.2002), nazvané **Spolu na cestě**. S ohledem na rozsáhlý program celého setkání pouze připomínáme, že bližší informace jsou k dispozici ve sborech ČCE. Někteří z vás nám psali, že tomu tak snad není, proto sdělujeme, že podrobné informace má ekumenické oddělení Synodní rady ČCE, telefon 02-24999215, e-mail: ekumena@srce.cz. Nemáme však žádnou zprávu, že by se odněkud na toto setkání připravoval společný zájezd.

Závěrečná sdělení

I nadále pište naši adresu takto:

Občanské sdružení EXULANT

Jungmannova 9

110 00 Praha 1

Trvale shromáždíme vzpomínky členů sdružení, fotografie a rodokmeny. Vše

vhodné, co máte a můžete poskytnout, zašlete laskavě na adresu br. Mgr. Vlastimila Pospíšila, Kozl 12, 602 00 Brno.

Podmínkou členství v našem sdružení není osobní "přislušnost" k exilu resp. návratu. Do svých řad zveme i "sympatizanty" zajmající se o naši činnost. K přihlášení se za člena sdružení stačí sdělit na adresu sdružení jméno a příjmení, datum narození, bydliště, příp. církevní příslušnost (sbor) a příp. vztah k pobělohorskému exilu. Z každé přihlášky máme radost. Přihlášeným členům zasíláme vždy poslední věstník. Třeba jenom letos na jare jsme dostali již 15 nových přihlášek. Všechny vítáme a již tento věstník jim posíláme.

Jak už jsme jednou uvedli, chystáme se oslovit širší okruh těch, kteří se v různých dobách vrátili ze Zelova a jeho okolí do staronové vlasti. Rádi navážeme kontakt i s potomky navrátilců. Někde (především ve sborech BJB) již „soupis“ probíhá. Rádi bychom již při konferenci v Chodově u Karlových Varů vytvořili tým spolupracovníků. O něm Vás pak budeme informovat, abyste mohli na možnost „přihlásit se“ upozornit i své známé.

V příštím věstníku (vyjde na podzim letošního roku) Vás již budeme podrobně informovat o přípravě oslav v Zelově a naší účasti na nich. Zatím plat informace, které jsme uvedli v minulém věstníku a předpokládáme, že se již dobře připravujete (ověřujete staré zelovské recepty, připravujete si vzpomínky apod.). Bude také dobré, když zjistíte, jak daleko je z vašich měst a obcí do Zelova, protože příští rok chceme v Zelově postavit ukazatele (s kilometrovou vzdáleností) mířící do všech významnějších měst, kde „Zelováci“ nyní žijí. Hlavní oslavy 200. výročí zakoupení Zelova se pak uskuteční (jak jsme již informovali) ve dnech 19. až 22. června 2003, tedy příští rok, jako další v pořadí „Světový sjezd Zelováků“.

Obraťte se na nás s prosbou z Komise památkové péče v Moravské Třebové (jsou

naším kolektivním členem). Uvítali by, kdyby mohli svou expozici Humanismus a renesance doplnit obrázkem nebo nějakou informací o místě posledního odpočinku Ladislava Velena ze Žerotína. Ten odešel v r. 1621 do exilu a podle některých pramenů zemřel v r. 1638 v obci Gogelovo poblíž Poznaně. S prosbou o „pátání“ se obrátíme na naše polské přátele, ale kdyby někdo z vás mohl pomoci, velice to uvítáme.

Závěrem

Uvádíme část předmluvy z knihy Edity Šteřkové Pozvání do Slezska:

Knih, kterou čtenářům předkládám, se zabývá českou náboženskou emigrací po roce 1741 do Pruského Slezska. Svým obsahem navazuje na knihu Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století, která vyšla v říjnu 1999 v nakladatelství KALICH a na kterou často odkazují. Exulantský sbor v Berlíně v čele se svým kazatelem Janem Liberdou se v první slezské válce podstatnou měrou podílel na organizaci hromadné emigrace českých nekatoликů do zemí pruského krále, především do pruského Slezska. Mnozí čeští emigranti ve Slezsku měli své příbuzné a přátele v Berlíně, o čemž dodnes svědčí některá jména. Po vyměnění první generaci stýky mezi slezskými koloniami a Berlínem ustaly. V dalších desetiletích odešli někteří Češi z exulantských kolonií ve Slezsku za obživou do Polska, odhad na Volyn a Ukrajinu. Kniha Pozvání do Slezska se zabývá pouze průběhem emigrace ve čtyřicátých letech a vznikem první čtyř exulantských kolonií v pruském Slezsku. Násitn dějinn počátku těchto obcí byl proti původnímu úmyslu rozšířen na několik desetiletí, zhruba až do

konce 18. století. Důvodem byl výskyt několika paběrek větším dílem zničených historických pramenů. S knihou Země otců, vydanou v roce 1995 v nakladatelství Altak, která má své těžiště v historii 19. a 20. století a vznik první generace emigrantů, kolonií zmiňuje pouze na okraji, se tato nová práce překrývá jen nepatrně.

Bible byla pro české písmáky Božím slovem. Zákaz čelby Bible byl sám o sobě dostatečným důvodem k tomu, aby uvažovali o emigraci. V Bibli hledali exulanti sílu, když se rozhodovali opustit své domovy. V nejtěžších dobách opuštěnosti a bídy v pruském Slezsku v ní nacházeli vždy novou naději. Několik biblických veršů na začátku kapitoly má tuto skutečnost připomenout. Biblické pozadí je často v rozporém protikladu k jednání některých skupin emigrantů. Pro ty, kteří si rádi české exulanty idealizovali, bude následující pojednání možná zklamáním. Obraz života českých emigrantů, jak nám jej po první generaci desetiletí umožňují řídké prameny, je poznamenán některými spory a nedorozuměními. Je to však obraz neúplný. Je třeba si uvědomit, že v úředních spisech jsou zachyceny spíše negativní, rušivé jevy, kterými se museli zabývat zodpovědní úředníci. O tichých a pokorných bývá v úředních záznamech zpravidla málo slyšet.

Knihu věnuji památce svých rodičů, českobratrského evangelického, faráře Antonína Blažka a jeho manželky Marty, kteří s obětavou láskou pracovali 30 let v emigrantských a reemigrantských sborech. V Ujlaniku (v Chorvatsku), v Novém Městě pod Smrkem a v Nejdku u K. Varů.

Praha, květen 2002

výbor sdružení EXULANT

Vydává občanské sdružení Exulant výhradně pro potřebu svých členů.

Neprodejné. Adresa sdružení: Jungmannova 9 – Husův dům,

110 00 Praha 1 – Nové Město. Česká republika